

หนังสือเรียน รายวิชาพื้นฐาน

ภาษาไทย ม. ๖ เล่ม ๒

วรรณคดีและวรรณกรรม

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖

กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย

ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑

ผู้เรียบเรียง

เสนีย์ วิลาวรรณ อ.บ., ค.บ., M.A.

สุระ ดามาพงษ์ กศ.บ., กศ.ม.

ทัศนีย์ ล้วนสละ ศศ.บ.

ผู้ตรวจ

แสงเดือน ประพันธ์ กศ.บ., ศษ.ม.

โสภณ นิไชโยค ศศ.บ., ศศ.ม.

นันทวัลย์ ศรีปัญญาพร ศศ.บ., ศศ.ม.

บรรณาธิการ

ปัทมา ดำประสิทธิ์ ศศ.บ., ศศ.ม.

ทิพย์โชค ไชยวิศิษฐ์กุล กศ.บ., ศศ.ม.

พูนพิพัฒน์ สถาวระ ศศ.บ.

ผลิตและจัดจำหน่ายโดย บริษัท สำนักพิมพ์วัฒนาพานิช จำกัด

วัฒนาพานิช สารานุกรม

๒๑๖-๒๒๐ ถนนบำรุงเมือง แขวงสารนาธร เขตพระนคร กรุงเทพฯ ๑๐๒๐๐

โทร. ๐๒ ๒๒๒ ๙๙๙๔ • ๐๒ ๒๒๒ ๔๙๙๑-๒ FAX ๐๒ ๒๒๔ ๖๔๔๖ • ๐๒ ๒๒๔ ๖๔๔๗

email: info@wpp.co.th

คำนำ

หนังสือเรียน รายวิชาพื้นฐาน ภาษาไทย วรรณคดีและวรรณกรรม ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔-๖ ชุดนี้จัดทำขึ้นตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑ มีเป้าหมายให้นักเรียนและครูใช้เป็นสื่อในการจัดการเรียนรู้ เพื่อพัฒนานักเรียนให้มีคุณภาพตามมาตรฐานการเรียนรู้ ตัวชี้วัดช่วงชั้น และสาระการเรียนรู้แกนกลางที่หลักสูตรกำหนด พัฒนานักเรียนให้มีสมรรถนะสำคัญทั้งด้านการสื่อสาร การคิด การแก้ปัญหา การใช้ทักษะชีวิต และการใช้เทคโนโลยี ตลอดจนพัฒนานักเรียนให้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ เพื่อให้สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมไทยและสังคมโลกได้อย่างมีความสุข

ในการจัดทำหนังสือเรียน รายวิชาพื้นฐาน ภาษาไทย วรรณคดีและวรรณกรรม ชุดนี้ คณะผู้จัดทำซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญในสาขาวิชาและการพัฒนาสื่อการเรียนรู้ได้ศึกษาหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑ อย่างลึกซึ้ง ทั้งด้านวิสัยทัศน์ หลักการ จุดหมาย สมรรถนะสำคัญของนักเรียน คุณลักษณะอันพึงประสงค์ สาระและมาตรฐานการเรียนรู้ ตัวชี้วัดช่วงชั้น สาระการเรียนรู้แกนกลาง แนวทางการจัดการเรียนรู้ การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ แล้วจึงนำองค์ความรู้ที่ได้มาออกแบบหน่วยการเรียนรู้ ซึ่งองค์ประกอบต่าง ๆ ในแต่ละหน่วยการเรียนรู้จะช่วยส่งเสริมให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้อย่างครบถ้วนตามหลักสูตร

การเสนอเนื้อหา กิจกรรม และองค์ประกอบอื่น ๆ ในหนังสือเรียนชุดนี้มุ่งเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยคำนึงถึงศักยภาพของนักเรียน เน้นการเรียนรู้แบบองค์รวมบนพื้นฐานของการบูรณาการแนวคิดทางการเรียนรู้อย่างหลากหลาย จัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ เน้นให้นักเรียนสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง มุ่งพัฒนาการคิด และพัฒนาการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับพัฒนาการทางสมองของนักเรียน อันจะช่วยให้ นักเรียนเกิดการเรียนรู้อย่างสมบูรณ์และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้

จึงหวังเป็นอย่างยิ่งว่า หนังสือเรียน รายวิชาพื้นฐาน ภาษาไทย วรรณคดีและวรรณกรรม ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔-๖ ชุดนี้จะสนับสนุนให้นักเรียนได้พัฒนาการเรียนรู้ด้านภาษาไทยได้เป็นอย่างดี

คณะผู้จัดทำ

หนังสือเรียน รายวิชาพื้นฐาน ภาษาไทย วรรณคดีและวรรณกรรม ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔-๖ ได้ออกแบบเป็นหน่วยการเรียนรู้ แต่ละหน่วยการเรียนรู้ประกอบด้วย

๑. **ตัวชี้วัดช่วงชั้น** เป็นเป้าหมายในการพัฒนานักเรียนแต่ละชั้นปี ซึ่งสอดคล้องกับมาตรฐานการเรียนรู้ที่มีรหัสของมาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัดช่วงชั้นกำกับไว้หลังตัวชี้วัดช่วงชั้น เช่น ท ๑.๑ ม. ๔-๖/๒ (รหัสแต่ละตัวมีความหมาย ดังนี้ ท คือ กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย ๑.๑ คือ สาระที่ ๑ การอ่าน มาตรฐานการเรียนรู้ข้อที่ ๑ ม. ๔-๖/๒ คือ ตัวชี้วัดชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔-๖ ข้อ ๒)

๒. **ผังมโนทัศน์สาระการเรียนรู้** เป็นการจัดระเบียบและรวบรวมเนื้อหาแต่ละหน่วย พร้อมแสดงความเชื่อมโยงของเนื้อหาในสาระนั้น ๆ ไว้ด้วย เพื่อสื่อให้เกิดความเข้าใจชัดเจนขึ้น นักเรียนเกิดการเรียนรู้อย่างมีความหมาย เป็นผังมโนทัศน์ที่แสดงเนื้อหาในแต่ละหน่วยการเรียนรู้ โดยมีชื่อหน่วยการเรียนรู้ หัวข้อหลัก หัวข้อรอง และหัวข้อย่อยของเนื้อหาในหน่วยการเรียนรู้ นั้น ๆ

๓. **ประโยชน์จากการเรียนรู้** นำเสนอไว้เพื่อกระตุ้นให้นักเรียนนำความรู้และทักษะจากการเรียนไปใช้ในชีวิตประจำวัน

๔. **คำถามนำ-กิจกรรมนำ** (ชวนคิด ชวนตอบ) เป็นคำถามหรือสถานการณ์ที่กระตุ้นให้นักเรียนเกิดความสนใจต้องการจะค้นหาคำตอบ

๕. **เนื้อหา** แบ่งเป็นหัวข้อหลัก หัวข้อรอง และหัวข้อย่อย ตรงตามตัวชี้วัดช่วงชั้น มีกิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้แทรกเป็นช่วง ๆ เนื้อหาบางตอนอาจนำเสนอด้วยภาพ แผนภูมิ และแผนที่ความคิด ประกอบด้วยส่วนสำคัญอื่น ๆ

๕.๑ **คำสำคัญ** ระบุคำสำคัญที่แทรกอยู่ในเนื้อหาโดยใช้ลักษณะตัวอักษรให้ต่างจากตัวพื้น คำสำคัญนี้จะใช้ตัวอักษรที่แตกต่างเฉพาะคำที่ปรากฏคำแรกในเนื้อหา ไม่เปลี่ยนรูปแบบตัวอักษรคำที่เป็นหัวข้อ

๕.๒ **เรื่องน่ารู้/เกร็ดความรู้** เป็นความรู้เพิ่มเติมที่เกี่ยวกับเรื่องที่ศึกษาในหน่วยนั้น เพื่อให้ นักเรียนมีความรู้กว้างขวางขึ้น โดยคัดสรรเฉพาะเรื่องที่นักเรียนควรรู้

๕.๓ **แหล่งสืบค้นความรู้/แหล่งสืบค้นข้อมูล** เป็นแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ เช่น เว็บไซต์ หนังสือ สถานที่ บุคคล เพื่อให้ นักเรียนศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมให้สอดคล้องกับเรื่องที่เรียน

๕.๔ **กิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้** เป็นกิจกรรมที่กำหนดไว้เมื่อจบเนื้อหาแต่ละตอนหรือหัวข้อ เป็นกิจกรรมที่หลากหลาย ใช้แนวคิดทฤษฎีต่าง ๆ ที่สอดคล้องกับเนื้อหา เหมาะสม กับวัย และพัฒนาการด้านต่าง ๆ ของนักเรียน สะดวกในการปฏิบัติ กระตุ้นให้นักเรียนได้คิด และส่งเสริมให้ศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติม

๖. **บทสรุป** ได้จัดทำบทสรุปไว้เป็นความเรียงหรือบรรยาย เป็นการทบทวนความรู้ หรือการเรียนรู้กว้าง ๆ อย่างรวดเร็ว

๗. **กิจกรรมเสนอแนะ** เป็นกิจกรรมบูรณาการทักษะที่รวมหลักและความคิดรวบยอดในเรื่องต่าง ๆ ที่นักเรียนได้เรียนรู้แล้วมาประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติกิจกรรม

๘. **โครงการ** เป็นข้อเสนอแนะในการกำหนดให้นักเรียนปฏิบัติโครงการ โดยเสนอแนะหัวข้อโครงการและแนวทางการปฏิบัติโครงการที่สอดคล้องกับมาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัด ช่วงชั้นของหน่วยการเรียนรู้ นั้น เพื่อพัฒนาทักษะการคิด การวางแผน และการปัญหาของนักเรียน

๙. **การประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน** เป็นกิจกรรมที่เสนอแนะให้นักเรียนได้นำความรู้ทักษะในการประยุกต์ความรู้ในหน่วยการเรียนรู้ นั้นไปใช้ในชีวิตประจำวัน

๑๐. **คำถามทบทวน** เป็นคำถามเพื่อทบทวนผลการเรียนรู้ของนักเรียน

๑๑. **ท้ายเล่ม** ประกอบด้วยบรรณานุกรมและอภิธานศัพท์

๑๑.๑ **บรรณานุกรม** เป็นรายชื่อหนังสือ เอกสาร เว็บไซต์ ที่ใช้ค้นคว้าอ้างอิงประกอบการเขียน

๑๑.๒ **อภิธานศัพท์** เป็นการนำคำสำคัญที่แทรกอยู่ในเนื้อหาและคำศัพท์ที่ควรรู้มาอธิบายความหมาย และนำมาจัดเรียงตามลำดับอักษรเพื่อความสะดวกในการค้นคว้า และเป็นการฝึกใช้พจนานุกรม

สารบัญ

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๑	ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับวรรณคดีและวรรณกรรมสมัยรัตนโกสินทร์	๑
หน่วยการเรียนรู้ที่ ๒	เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน ตอน ขุนช้างถวายฎีกา	๒๐
หน่วยการเรียนรู้ที่ ๓	ไตรภูมิพระร่วง.....	๔๗
	พญาลิไทย	
หน่วยการเรียนรู้ที่ ๔	นิราศนรินทร์คำโคลง	๖๔
	นายนรินทร์ธิเบศร์ (อิน)	
หน่วยการเรียนรู้ที่ ๕	แพทย์ศาสตร์สงเคราะห์.....	๗๗
	สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาตำราพระยาสุภาพ	
หน่วยการเรียนรู้ที่ ๖	หัวใจชายหนุ่ม.....	๙๒
	พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว	
หน่วยการเรียนรู้ที่ ๗	มหาเวสสันดรชาดก กัณฑ์มหาราช.....	๑๑๘
	สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส	
หน่วยการเรียนรู้ที่ ๘	ขัตติยพันธกรณี.....	๑๔๑
	สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาตำราพระยาสุภาพ	
บรรณานุกรม.....		๑๕๐
อภิธานศัพท์		๑๕๑

ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับวรรณคดี และวรรณกรรมสมัยรัตนโกสินทร์

หน่วยการเรียนรู้ที่

๑

ตัวชี้วัดช่วงชั้น

๑. ตีความ แปลความ และขยายความเรื่องที่อ่าน ท ๑.๑ (ม. ๔-๖/๒)
๒. วิเคราะห์และวิจารณ์เรื่องที่อ่านในทุก ๆ ด้านอย่างมีเหตุผล ท ๑.๑ (ม. ๔-๖/๓)
๓. วิเคราะห์และวิจารณ์วรรณคดีและวรรณกรรมตามหลักการวิจารณ์เบื้องต้น ท ๕.๑ (ม. ๔-๖/๑)
๔. วิเคราะห์ลักษณะเด่นของวรรณคดีเชื่อมโยงกับการเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์และวิถีชีวิตของสังคมในอดีต ท ๕.๑ (ม. ๔-๖/๒)

ผังมโนทัศน์สาระการเรียนรู้

ประโยชน์จากการเรียนรู้

๑. รู้แนวทางในการอ่านและการวิจารณ์วรรณคดีและวรรณกรรม
๒. บอกลักษณะและการเปลี่ยนแปลงของวรรณคดีสมัยรัตนโกสินทร์

ชวนคิด ชวนตอบ

๑. การวิจารณ์วรรณคดีและวรรณกรรมมีหลักการอย่างไร
๒. นักเรียนรู้จักกวีและวรรณคดีสำคัญสมัยรัตนโกสินทร์เรื่องใดบ้าง

แนวทางในการอ่านวรรณคดีและวรรณกรรม

วรรณคดีและวรรณกรรมเป็นผลงานสร้างสรรค์ประเภทหนึ่งของมนุษย์ที่มีความดีเด่น มีความงาม และมีคุณค่าทางอารมณ์และความรู้สึกแก่ผู้อ่าน การที่จะอ่านและเข้าใจวรรณคดีและวรรณกรรมได้อย่างถ่องแท้และเข้าถึงคุณค่าของการประพันธ์ ผู้อ่านควรมีแนวทางการอ่านวรรณคดีและวรรณกรรมโดยพิจารณาจากองค์ประกอบของวรรณคดีและวรรณกรรมอย่างลึกซึ้งว่ามีความดีเด่นและเหมาะสมตามการประพันธ์อย่างไร ซึ่งการพิจารณาวรรณคดีและวรรณกรรมใช้หลักการพิจารณาที่เหมือนกันดังนี้

รูปแบบ

รูปแบบ เป็นลักษณะของงานประพันธ์ ผู้อ่านต้องพิจารณาว่ากวีเลือกใช้รูปแบบคำประพันธ์ได้เหมาะสมกับเนื้อเรื่องหรือการดำเนินเรื่องหรือไม่ คำประพันธ์แต่งถูกต้องตามแบบแผนหลักบังคับหรือไม่ โดยแบ่งได้หลายลักษณะ คือ

๑. การแบ่งตามลักษณะคำประพันธ์ แบ่งออกเป็น ๒ ประเภท คือ

๑.๑ **ร้อยแก้ว** เป็นคำประพันธ์ที่ไม่มีการกำหนดฉันทลักษณ์ แต่เป็นความเรียงที่เน้นการสรรคำที่สละสลวยไพเราะด้วยเสียงและความหมาย ซึ่งมีรูปแบบเฉพาะตามประเภท เช่น นิทาน นวนิยาย เรื่องสั้น สารคดี บทความ

๑.๒ **ร้อยกรองหรือกวีนิพนธ์** เป็นคำประพันธ์ที่เรียบเรียงขึ้นตามแบบแผนฉันทลักษณ์ จำกัดจำนวนคำ พยางค์ เสียงสูงต่ำ เสียงหนักเบา การสัมผัสไว้อย่างแน่นอน เช่น โคลง ฉันท์ กาพย์ กลอน ร่าย และลิลิต

๒. การแบ่งตามจุดมุ่งหมายในการแต่ง แบ่งออกเป็น ๒ ประเภท คือ

๒.๑ **สารคดี** มุ่งให้ความรู้และใช้กลวิธีในการเขียนเฉพาะเพื่อให้ผู้อ่านสนใจและเกิด ความสนุกสนาน

๒.๒ **บันเทิงคดี** มุ่งให้ความสนุกสนานเพลิดเพลินที่แฝงด้วยคติและคุณค่าในการดำเนินชีวิต เช่น นวนิยาย เรื่องสั้น นิทาน

๓. การแบ่งตามลักษณะการถ่ายทอด แบ่งออกเป็น ๒ ประเภท คือ

๓.๑ **วรรณคดีที่บันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร หรือวรรณคดีลายลักษณ์** คือ วรรณคดีที่มีการบันทึกไว้ในศิลาจารึก ใบลาน สมุดข่อย กระดาษ

๓.๒ **วรรณคดีที่ไม่ได้บันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร หรือวรรณคดีมุขปาฐะ** คือ วรรณคดีที่มีการบอกเล่าจดจำสืบต่อกันมายาวนานตั้งแต่สมัยโบราณ เช่น เพลงพื้นบ้าน บทเห่กล่อม นิทานพื้นบ้าน ปริศนาคำทาย

๔. การแบ่งตามลักษณะเนื้อหา แบ่งออกเป็น ๒ ประเภท คือ

๔.๑ **วรรณคดีบริสุทธิ์** คือ วรรณคดีที่แต่งขึ้นด้วยจินตนาการหรืออารมณ์สะเทือนใจ ใช้ภาษางดงามไพเราะ โวหารลึกซึ้ง ไม่ได้มุ่งประโยชน์ให้เป็นความรู้หรือคำสอนโดยตรง แต่แต่งขึ้นด้วยความปรารถนาในอารมณ์ของผู้แต่งเป็นสำคัญ

๔.๒ วรรณคดีประยุกต์ คือ วรรณคดีที่แต่งขึ้นโดยมีจุดมุ่งหมายอย่างใดอย่างหนึ่งที่ชัดเจน เช่น มุ่งให้ผู้อ่านได้รับความรู้โดยตรง หรือเป็นคติสอนใจ หรือบันทึกเหตุการณ์สำคัญ

เนื้อหา

เนื้อหา เป็นสาระสำคัญของงานประพันธ์ที่ประกอบด้วย โครงเรื่อง ตัวละคร ฉาก แก่นเรื่อง และบทสนทนา

๑. **โครงเรื่อง** เป็นลำดับเหตุการณ์ตลอดทั้งเรื่องและผู้แต่งกำหนดจุดมุ่งหมายไว้ ผู้อ่านต้องพิจารณาว่าโครงเรื่องนั้นมีความขัดแย้งลักษณะใด การดำเนินเหตุการณ์ต่าง ๆ สอดคล้องสัมพันธ์กันตลอดทั้งเรื่องหรือไม่ มีความสมเหตุสมผล และสมจริงหรือไม่

๒. **ตัวละคร** เป็นบุคคลที่มีบทบาทในการดำเนินเรื่อง ผู้อ่านต้องพิจารณาว่าตัวละครแสดงพฤติกรรม อารมณ์ อุปนิสัยได้สมจริงหรือขัดแย้งอย่างไร สอดคล้องกับโครงเรื่องหรือเหตุการณ์ในเรื่องเพียงใด รวมทั้งการกำหนดตัวละครมีจำนวนเหมาะสมหรือเกินความจำเป็นกับเนื้อเรื่องหรือไม่

๓. **ฉาก** เป็นสถานที่และเวลาที่เกิดขึ้นในเรื่อง ผู้อ่านควรพิจารณาว่าสถานที่และเวลามีความสมจริงและสัมพันธ์กับเรื่องอย่างไร ผู้แต่งบรรยายหรือพรรณนาฉากที่ก่อให้เกิดภาพพจน์ที่สามารถจินตนาการคล้อยตามได้หรือไม่

๔. **แก่นเรื่อง** เป็นแนวคิดของเรื่องที่เชื่อมโยงส่วนประกอบเนื้อหาทั้งหมดของเรื่องเข้าด้วยกัน เพื่อแสดงแก่นเรื่องถ่ายทอดสู่ผู้อ่านโดยมีจุดประสงค์ที่แตกต่างกันไป เช่น ความเพลิดเพลิน การสะท้อนสภาพสังคม การสั่งสอน

๕. **บทสนทนา** เป็นคำพูดที่สะท้อนความรู้สึกนึกคิดของตัวละครที่ทำให้ผู้อ่านเข้าใจอุปนิสัยท่าที หรืออารมณ์ของตัวละครนั้นได้ ผู้อ่านต้องพิจารณาว่าบทสนทนามีความสมจริง ความสมเหตุสมผล และความเหมาะสมกับบทบาทของตัวละครหรือไม่

ภาษา

ภาษา เป็นการใช้อยู่คำในการเรียบเรียงเนื้อเรื่อง โดยพิจารณาจากการใช้ศิลปะทางภาษาในการเลือกคำและการใช้โวหารภาพพจน์

๑. **การเลือกคำ** คำที่ใช้ในวรรณคดีและวรรณกรรม ผู้แต่งจะต้องเลือกสรรคำที่มีเสียงและความหมายสอดคล้องกับคำประพันธ์ในแต่ละประเภท ความพิถีพิถันในการเลือกคำขึ้นอยู่กับประสพการณ์และความสามารถของผู้แต่ง ผู้แต่งที่มีความสามารถสูงย่อมมีคลังคำศัพท์อย่างกว้างขวางสำหรับเลือกใช้ให้เหมาะสมกับเนื้อหา สอดคล้องกับอารมณ์ความรู้สึกที่ต้องการถ่ายทอดและบรรยายภาพที่ต้องการแสดงออก โดยแสดงให้เห็นได้ดังนี้

๑.๑ **การหาคำเหมาะกับเนื้อเรื่อง** เป็นการเลือกคำต่าง ๆ ในความหมายเดียวกันโดยไม่ซ้ำซากดาด ๆ ทำให้เหมาะกับเนื้อความ ตัวละคร บรรยายภาพ และส่งเสริมให้คำประพันธ์สว่างหรือมีความหมายลึกซึ้ง ดังตัวอย่าง การเรียกตัวละครฝ่ายชายที่เป็นกษัตริย์ ซึ่งมีหลายคำแต่ให้ความหมายเดียวกันและส่งเสริมให้คำนั้นเหมาะสมตามตัวละครที่เป็นกษัตริย์

เมื่อนั้น เข้าไปใกล้องค์นงลักษณ์	พระรามสุริย์วงศ์ทรงศักดิ์ เห็นนางเมินพักตร์ไม่พาที (รามเกียรติ์)
นางไกลบิตุเรศมารดา เห็นแต่พระผ่านเกล้าเท่านั้น	พลัดพรากจากนครกรุงศรี ควรหรือภูมิมาทึงไว้ (อิเหนา)
เมื่อนั้น ระหวยทับกับตักพระภุชสร	นวลนางสีดาดวงสมร บังอรชวนว่าพาที (รามเกียรติ์)

๑.๒ การเลือกคำด้วยความไพเราะของเสียง เสียงของคำที่นำมาเรียบเรียงเป็นทำนองที่ไพเราะสะเทือนอารมณ์ เกิดความหมายกระทบใจ มีดังนี้

- ๑) การใช้เสียงสัมผัสคล้องจอง เป็นทั้งสัมผัสสระและสัมผัสอักษร
- ลูกก็แลดูแม่แม่ดูลูก
สะอื้นร่ำอาลาด้วยอาลัย
เหลียวหลังยังเห็นแม่แลเชมน
แต่เหลียวเหลียวเลี้ยวลับวับวิญญาน

ต่างพันผูกเพียงว่าเลือดตาไหล
แล้วแข็งใจจากนางตามทางมา
แม็ก็น้เห็นลูกน้อยละห้อยหา
ไ้อ้เปล่าตาต่างสะอื้นยืนตะลึง

(ขุนช้างขุนแผน)
- ๒) การใช้คำเลียนเสียงธรรมชาติ เพื่อให้ได้ความหมายและบรรยากาศที่เหมือนหรือใกล้เคียงตามธรรมชาติ ดังตัวอย่าง เสียงดังที่เกิดจากการตบยุงที่มารุมกัด
- ทั้งยุงชุมรุมกัดบดบดเปรียะประ

เสียงผัวะผะพืบพับปุบปับแปะ

(นิราศเมืองเพชร ของ สุนทรภู่)
- ๓) การเล่นคำ เป็นการซ้ำคำในบทประพันธ์ ซึ่งมีหลายความหมาย รวมถึงการซ้ำคำที่ใช้คำขึ้นต้นเหมือนกัน ดังตัวอย่าง การเล่นคำว่า “นวล” “จาก” “ร้าง” “แก้ว” และการซ้ำคำว่า “เหมือน”

ว่าพลางทางชมคนนานก	โผนผกจับไม้อิงมี
เบญจวรรณจับวัลย์ขาลี	เหมือนวันพี่ไกลสามสุดา
นางนวลจับนางนวลนอน	เหมือนพี่แนบนวลสมรจินตะหรา
จากพรากจับจากจำนรรจา	เหมือนจากนางสการะวาตี
แขกเต้าจับเต้าร้างร้อง	เหมือนร้างห้องมาหารัศมี
นกแก้วจับแก้วพาที	เหมือนแก้วพี่ทั้งสามล่งความมา (อิเหนา)

๒. การใช้โวหารภาพพจน์ เป็นการใช้อ้อยคำกล่าวเปรียบเทียบเพื่อให้ผู้อ่านเกิดภาพพจน์หรือจินตนาการเข้าใจหรือรู้สึกอย่างลึกซึ้งตามผู้แต่ง โวหารภาพพจน์มีดังนี้

๒.๑ อุปลักษณ์ การเปรียบเทียบโดยนัย มีลักษณะคล้ายอุปมา แต่อาจมีคำว่า คือ เป็นเท่า อยู่ด้วยหรือไม่ก็ได้ หรือเปรียบเทียบโดยไม่มีคำเชื่อมโยง ดังตัวอย่าง

มันก็เป็นช้างงาอันกล้าหาญ	เราก็เป็นคชสารอันสูงใหญ่
จะอยู่ป่าเดียวกันนั้นฉันใด	นานไปก็จะยับอัประมาณ (ขุนช้างขุนแผน)

๒.๒ อุปมา การเปรียบเทียบสิ่งหนึ่งกับสิ่งหนึ่งว่ามีลักษณะเหมือนกัน โดยใช้คำเชื่อมว่า เหมือน ดุจ ดัง ราว คล้าย ประหนึ่ง เพียง เป็นต้น

พงศ์กษัตริย์ทัศนนางเงือกน้อย	ดูเข้มข้อยโนมเเลาทั้งเผ้าผม
ประไพพัตรลักษณ์ล้ำล้วนชำคม	ทั้งเนื่อนมนวลเปล่งออกเต่งทรวง
ชนงเนตรเกศกรอ่อนสะอาด	ดังสุรางค์นางนาฏในวังหลวง
พระเพลินพิศคิดหมายเลียดตายดวง	แล้วหนักหน่วงนึกที่จะหนีไป (พระอภัยมณี)

๒.๓ สัญลักษณ์ เป็นสิ่งนำมาใช้แทนสิ่งอื่น โดยใช้การตีความเพื่อสื่อความหมายให้เกิดความเข้าใจที่ชัดเจน นิยมใช้รูปธรรมแทนนามธรรม หรือนำสิ่งที่มีคุณสมบัติคล้ายคลึงมาเปรียบเทียบ เพื่อให้เข้าใจคุณสมบัติของสิ่งนั้นอย่างถูกต้อง ดังตัวอย่างการกล่าวสัญลักษณ์ในบทศัจรรย์เพื่อหลีกเลี่ยงการกล่าวถึงสิ่งที่ไม่พึงเปิดเผยเกี่ยวกับเรื่องของเพศ

พระพายชายพัดบุปผชาติ	เกสรสาดหอมกลบตลบห้อง
รวิรวปลิวชายสไบกรอง	พระจันทร์ผันผยองอยู่ยับยับ
พระอาทิตย์ชิงดวงพระจันทร์เด่น	ดาวกระเด็นไกล้เดือนดาราดับ
หึงห้อยพร้อยไม่ไหวระยับ	แมลงทับท่องเที่ยวสะเทือนดง (ขุนช้างขุนแผน)

๒.๔ อติพจน์ เป็นการกล่าวถึงสภาพหรือเหตุการณ์ที่เกินความจริง เพื่เน้นให้กระทบอารมณ์ ความรู้สึกผู้อ่านมากเกินไปปกติ ดังตัวอย่าง

ถึงต้องง้าวทล่าวแหลนลักแสนเล่ม	ให้ตืดเต็มตัวจุดพอหุลุดถอน
แต่ต้องตาพาใจอาลัยวรรณ	สุดจะถอนทิ้งขว้างเลี้ยกลางคัน (นิราศวัดเจ้าฟ้า ของ สุนทรภู่)

๒.๕ บุคคลวัตหรือบุคลาธิษฐาน เป็นการสมมุติสิ่งที่ไม่มีชีวิตหรือสิ่งที่ไม่ใช่มนุษย์มากล่าวราวกับมีชีวิต ดังตัวอย่าง

เมื่อไรเมรุฟ้ามณฑามาศ	จะอ่อนนาคน้อมก้านกิ่งสงวน
ลงเกยกรซ้อนชมภิรมย์ชวน	สงวนนวลละอองแอบไว้แนบกาย (นิราศวัดเจ้าฟ้า ของ สุนทรภู่)

๒.๖ ปฏิพากย์ เป็นภาพพจน์ที่เกิดจากการเปรียบเทียบโดยใช้คำที่มีความหมายตรงกันข้าม ดังตัวอย่าง

อันตรายถึงจะตายลายก็อยู่ ให้ใครดูรู้ชาติว่าอาจหาญ
ชาติกษัตริย์ถึงจะป่นจนวายปราณ มิให้พานชื่อชั่วว่ากลัวใคร

(ขุนช้างขุนแผน)

๒.๗ นามนัย เป็นการกล่าวถึงสิ่งใดสิ่งหนึ่งโดยใช้คำอื่นแทน และจะไม่กล่าวตรง ๆ มักเป็นคำที่รู้จักกันทั่วไป เมื่อกล่าวแล้วจะเข้าใจได้ง่ายและชัดเจน

นิสิตใหม่ **ร้วจามจุรี** เข้าร่วมกิจกรรมรับน้องอย่างสนุกสนาน
ร้วจามจุรี หมายถึง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ซึ่งเสารังรังสฤษฎ์ให้	มาอุบัติ
ในประยูรเศวตฉัตร	สืบเชื้อ
หวังผดุงบวรรัตน	ตรัยยศ ยืนนา
ทำนุพระศาสน์เกื้อ	ก่อสร้างแสงผล

(ลิลิตตะเลงพ่าย ของ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส)

เศวตฉัตร หมายถึง กษัตริย์

คุณค่าของวรรณคดีและวรรณกรรม

วรรณคดีและวรรณกรรมที่ประทับใจผู้อ่าน และสืบทอดมายาวนานย่อมเป็นวรรณคดีที่มีคุณค่า ซึ่งสามารถแบ่งคุณค่าของวรรณคดีและวรรณกรรมในด้านต่าง ๆ ดังนี้

๑. **คุณค่าด้านเนื้อหา** แสดงถึงการนำเสนอเรื่องราวที่มีความสัมพันธ์ระหว่างเหตุการณ์ในเรื่อง ความขัดแย้งที่น่าสนใจ ด้วยความสมจริงและสมเหตุสมผล และด้วยกลวิธีการดำเนินเรื่องที่ชวนติดตาม

๒. **คุณค่าด้านวรรณศิลป์** แสดงถึงการใช้ภาษาที่มีศิลปะการประพันธ์ โดยการเลือกสรรคำได้อย่างไพเราะและงดงามทั้งเสียงและความหมาย สมบูรณ์ด้วยรสคำและรสความ ทำให้ผู้อ่านเกิดอารมณ์สะท้อนใจคล้อยตามงานประพันธ์นั้น

๓. **คุณค่าด้านสังคม** แสดงถึงภาพสะท้อนชีวิตความเป็นอยู่ ขนบธรรมเนียม วัฒนธรรม ความเชื่อต่าง ๆ แต่ละยุคสมัย โดยผสมผสานความคิด จินตนาการ พรรณนาส่วนตัวของผู้ประพันธ์ที่ได้รับอิทธิพลจากสภาพแวดล้อมของสังคมเป็นพื้นฐานในการนำเสนอเรื่องราว

๔. **คุณค่าด้านการนำไปใช้** แสดงความรู้ความคิด ที่ผู้แต่งสอดแทรกไว้ในที่ต่าง ๆ ให้เหมาะสมกับเนื้อเรื่องที่ให้ความรู้ แง่คิดคติธรรมในการดำเนินชีวิต ความคิดสร้างสรรค์ ซึ่งเป็นประสบการณ์ที่เป็นแบบอย่างและแนวทางในการดำเนินชีวิตที่ผู้อ่านนำไปปรับใช้ให้เหมาะสม

ประวัติวรรณคดีและวรรณกรรมสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น รัชกาลที่ ๑–รัชกาลที่ ๓ (พ.ศ. ๒๓๒๕–๒๓๙๔)

สภาพบ้านเมืองสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น

สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นตั้งแต่รัชกาลที่ ๑ จนถึงรัชกาลที่ ๓ สภาพบ้านเมือง การปกครอง สังคม และวัฒนธรรมยังเป็นแบบเดียวกับในสมัยกรุงศรีอยุธยา ระยะนี้เป็นระยะแรก ๆ ที่สถาปนาบ้านเมืองและราชวงศ์ เป็นช่วงประสานงานต่อจากสมัยพระเจ้ากรุงธนบุรี พระราชกรณียกิจของพระมหากษัตริย์ จึงเป็นไปในด้านการวางรากฐานการเมือง การปกครอง และฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรมเพื่อวางรากฐานของสังคมให้มั่นคง

ภารกิจของพระมหากษัตริย์ที่เกี่ยวกับการฟื้นฟูอาณาจักรวางรากฐานการเมือง การปกครอง เช่น สร้างราชธานีขึ้นใหม่โดยยึดแบบกรุงศรีอยุธยาเป็นสำคัญ ทำศึกสงครามป้องกันเอกราชของประเทศ โดยเฉพาะในสมัยรัชกาลที่ ๑ มีสงครามเกิดขึ้นตลอดรัชกาล มาในสมัยรัชกาลที่ ๒ และ ๓ สงครามมีบ้างเพียงประปราย นอกจากนั้นโปรดให้ชำระกฎหมายเก่าที่ใช้สืบทอดมาแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยาและกรุงธนบุรี กฎหมายฉบับใหม่นี้เรียกว่า กฎหมายตราสามดวง

ภารกิจของพระมหากษัตริย์ที่เกี่ยวกับการฟื้นฟูศิลปและวัฒนธรรมทางด้านศาสนา เช่น ชำระความพระสงฆ์หลายรูปที่กระทำผิดในสมัยกรุงธนบุรี สร้างวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ปฏิสังขรณ์วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม ทางด้านศิลปวัฒนธรรม พระมหากษัตริย์ทุกพระองค์ทรงสนพระทัยฟื้นฟูและพัฒนาศิลปวัฒนธรรมทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็นประเพณี พิธีกรรม นาฏกรรม วรรณกรรม พระมหากษัตริย์แต่ละพระองค์มุ่งพัฒนาให้เจริญยิ่งขึ้น สังเกตได้จากในสมัยนี้มีกวีและวรรณคดีเกิดขึ้นมากมาย แสดงให้เห็นว่าพระมหากษัตริย์เอาพระราชหฤทัยใส่และส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมอย่างแท้จริง

ความเจริญด้านวรรณคดี

พระมหากษัตริย์ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ทรงมุ่งมั่นในการฟื้นฟูวรรณคดี เมื่อพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชทรงสร้างกรุงเทพฯ ทรงฟื้นฟูวรรณคดีสืบต่อจากพระเจ้ากรุงธนบุรี โดยสร้างสรรคัวรรณคดีเรื่องสำคัญหลายเรื่อง เช่น บทละครเรื่องรามเกียรติ์ฉบับสมบูรณ์ บทละครเรื่อง อุณรุท ดาหลัง อิเหนา

การฟื้นฟูวรรณคดีเป็นไปอย่างกว้างขวาง ในสมัยรัชกาลที่ ๒ เป็นยุคที่วรรณคดีมีความเจริญรุ่งเรืองสูงสุด เนื่องจากมีกวีคนสำคัญและวรรณคดีเกิดขึ้นมากมาย นอกจากนั้นพระมหากษัตริย์ทรงเป็นกวีเอกด้วย เมื่อถึงสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์ทรงเอาพระราชหฤทัยใส่ส่งเสริมวรรณคดีของชาติและการศึกษาของราษฎร จึงโปรดเกล้าฯ ให้นักปราชญ์ราชกวีช่วยกันแต่งและชำระ รวบรวมวรรณคดีบางประเภทและตำราสรรพวิชาจารึกบนแผ่นศิลาประติษฐานไว้ที่วัดพระเชตุพนฯ เพื่อให้ประชาชนได้ศึกษาหาความรู้ด้วยตนเอง จึงทำให่วัดพระเชตุพนฯ เปรียบ

เสมือนมหาวิทยาลัยแห่งแรกของไทย นอกจากนี้ในสมัยรัชกาลที่ ๓ ยังเกิดหนังสือพิมพ์ภาษาไทยขึ้นเป็นครั้งแรก พระองค์ทรงใช้วิทยาการสมัยใหม่นี้ในการทำนุบำรุงบ้านเมือง โดยโปรดเกล้าฯ ให้พิมพ์ประกาศห้ามสูบบุหรี่ใน พ.ศ. ๒๓๘๒

วรรณคดีที่สำคัญ

สมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช เช่น

๑. เพลงยาวรบพม่าที่ท่าดินแดง	๖. กฎหมายตราสามดวง
๒. บทละครเรื่อง อุนรุท	๗. ราชธานีราช
๓. บทละครเรื่อง รามเกียรติ์	๘. สามก๊ก
๔. บทละครเรื่อง ดาหลัง	๙. ลิลิตพยุหยาตราเพชรพวง
๕. บทละครเรื่อง อิเหนา	๑๐. ไตรภูมิโลกวินิจยยกถา

สมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย เช่น

๑. บทละครเรื่อง อิเหนา
๒. บทละครเรื่อง รามเกียรติ์
๓. บทละครนอกพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ ๒ เรื่อง ไชยเชษฐ์ สังข์ทอง มณีพิชัย ไกรทอง และคาวี
๔. กาพย์เห่ชมเครื่องคาวหวานและว่าด้วยงานนักขัตฤกษ์
๕. เสภาเรื่อง ขุนช้างขุนแผน (บางตอน)
๖. นิราศนรินทร์
๗. นิราศ ๙ เรื่อง ของสุนทรภู่ ได้แก่ นิราศเมืองแกลง นิราศพระบาท นิราศภูเขาทอง นิราศวัดเจ้าฟ้า นิราศอิเหนา นิราศสุพรรณ รำพันพิลาป นิราศพระประธม นิราศเมืองเพชร
๘. กลอนสุภาพฯ ได้แก่ สวัสดิรักษา เพลงยาวถวายโอวาท สุภาพชนอนหญิง
๙. กาพย์พระไชยสุริยา

สมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว เช่น

๑. ลิลิตตะเลงพ่าย	๘. โคลงจินตามณี
๒. สมุทรมะลิคำฉันท์ตอนปลาย	๙. โคลงนิราศพระประธม
๓. กฤษณาสมันต์คำฉันท์	๑๐. บทละครเรื่อง พระมเหศวร
๔. พระปฐมสมโพธิกถา	๑๑. บทละครเรื่อง ระเด่นลันได
๕. โคลงโลกนิติ	๑๒. บทละครเรื่อง อุนรุทหรือเรื่อง
๖. นิราศเดือน	๑๓. ปฐมมลา
๗. เพลงยาวเฉลิมพระเกียรติ	

วรรณคดีสำคัญ

๑. บทละครเรื่อง รามเกียรติ์

☆ ผู้แต่ง ปรากฏในรายบพระณามต้นเรื่องว่าพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชทรงพระราชนิพนธ์

☆ ประวัติ เรื่องนี้เดิมได้ต้นเค้ามาจากรามายณะของอินเดีย ซึ่งได้แพร่หลายเป็นที่นิยมนับถือกันว่าเป็นเรื่องศักดิ์สิทธิ์ ให้คติธรรมและสนุกเพลิดเพลินมาแต่สมัยกรุงสุโขทัย เรื่องรามเกียรติ์คงจะใช้เล่นหนังมาก่อนแล้วนำมาเล่นโขนละครในภายหลัง บทละครเรื่องรามเกียรติ์มีมาแล้วแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา แต่ไม่เหลือหลักฐานสมบูรณ์แน่นอน บทละครเรื่อง รามเกียรติ์พระราชนิพนธ์ของสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชเป็นบทละครเรื่องรามเกียรติ์ฉบับแรกที่ปรากฏหลักฐานแน่ชัด เนื่องจากเรื่องรามเกียรติ์ก็ดัดแปลงมาจากรามายณะของอินเดีย เป็นศิลปวัฒนธรรมที่สูงส่งคู่บ้านเมืองมาแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา เมื่อพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชทรงสถาปนากรุงรัตนโกสินทร์ขึ้น จึงเอาพระทัยใส่ฟื้นฟูบทละครเรื่องรามเกียรติ์ โดยโปรดเกล้าฯ ให้พระบรมวงศานุวงศ์และข้าราชการที่เป็นนักปราชญ์ราชบัณฑิตช่วยกันนิพนธ์ และบางตอนก็ทรงพระราชนิพนธ์เอง แต่ไม่ปรากฏแน่ชัดว่าตอนใดเป็นของกวีท่านใดเนื้อเรื่องและถ้อยคำสำนวนในพระราชนิพนธ์เรื่องรามเกียรติ์ในรัชกาลที่ ๑ บางตอนคล้ายคลึงกับพระราชนิพนธ์ของสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช แสดงว่าวรรณคดีทั้งสองเรื่องนี้แต่งขึ้นจากต้นฉบับเดียวกัน หรือไม่ก็บทละครเรื่องรามเกียรติ์ในรัชกาลที่ ๑ ดัดแปลงแก้ไขบางตอนมาจากพระราชนิพนธ์ของสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช

ปรากฏในโคลงสี่สุภาพตอนท้ายของเรื่องว่าทรงพระราชนิพนธ์เรื่องนี้จบเมื่อวันที่ ๒ ค่ำเดือนอ้าย จุลศักราช ๑๑๕๙ ตรงกับพุทธศักราช ๒๓๔๐

☆ ทำนองแต่ง บทชมเมืองและสดุดีพระเกียรติคุณของรัชกาลที่ ๑ ตอนต้น แต่งเป็นรายสุภาพตอนที่เป็นเนื้อเรื่องใช้กลอนบทละคร ตอนท้ายบอกความมุ่งหมายและวันเดือนปีที่แต่งจบใช้โคลงสี่สุภาพ ๒ บท

☆ ความมุ่งหมาย สำหรับอ่านและใช้เป็นบทสำหรับเล่นละครเพื่อความบันเทิงและคติสอนใจ

☆ เรื่องย่อ จัปตอนตั้งแต่ ตรีภุชยักรัษ ม้วนแผ่นดิน พระนารายณ์ อวตารลงมาปราบยุคเข็ญกำเนิดของมนุษย์ฝ่าย พระราม ต้นสกุลพระรามเรียงตามลำดับ คือ อโนมาตน์ อัชบาล ทศรถ และพระราม กำเนิดอสูรต้นสกุลของทศกัณฐ์ ได้แก่ ธาตพรมจตรพักตร์ ลัสเตียน และทศกัณฐ์ กำเนิดวานรทหารพระราม เช่น พาลี เป็นลูกพระอินทร์ สุครีพ ลูกพระอาทิตย์ หนุมาน ลูกพระพาย ตอนกลางกล่าวถึงการสงครามระหว่างฝ่ายมนุษย์กับฝ่ายยักษ์ จนในที่สุดทศกัณฐ์แพ้ และอวสานของพ่ายักษ์ ตอนท้ายกล่าวถึงสงครามระหว่างพระรามกับบริวารของยักษ์ พระรามหึงหวงนางสีดาที่วาดภาพทศกัณฐ์ จึงรับสั่งให้พระลักษมณ์นำไปประหาร แต่พระลักษมณ์ปล่อยตัวไป พระนางประสูติพระมงกุฎ พระรามไปคืนดีกับนางสีดา จบลงตอนพระรามได้ทำพิธีราชาภิเษกครองกรุงศรีอยุธยาอีกครั้งหนึ่ง

☆ **คุณค่าของวรรณคดี**

บทละครเรื่องรามเกียรติ์พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ ๑ ได้รับยกย่องว่าเป็นยอดแห่งเรื่องรามเกียรติ์ เก็บความได้ละเอียดสมบูรณ์กว่าฉบับอื่น กระบวนพรรณนาแจ่มแจ้งชัดเจน กระบวนกลอนนุ่มนวลไพเราะรื่นหู ถึงแม้เรื่องจะยืดเยื้อเป็นพิเศษ แต่การบรรยายอุปนิสัย บทบาทของตัวละครทุกตัวเด่นชัดและสอดคล้องต้องกันตลอดเรื่อง เช่น ความเจ้าชู้ของหนุมานปรากฏอยู่ตั้งแต่ต้นจนจบถึงแม้บทละครเรื่องนี้มีความยาวมาก และกวีหลายท่านช่วยกันแต่ง แต่ก็เป็นที่น่ายอกย่องที่ผู้แต่งพยายามหลีกเลี่ยงมิให้ถ้อยคำสำนวนซ้ำกันได้ใ้ในบทพรรณนาที่เป็นชนบของไทย เช่น การแต่งกายม้า และรถ

บทพระราชนิพนธ์เรื่องนี้เป็นวรรณคดีที่เหมาะสมสำหรับอ่านมากกว่าจะใช้เป็นบทสำหรับเล่นละครเพราะนอกจากการสืบทอดด้านกวีนิพนธ์แล้ว ยังให้ความรู้เกี่ยวกับภูมิฐานบ้านเมืองและชีวิตความเป็นอยู่ของคนไทยโบราณ เช่น พระราชพิธีและการเล่นมหรสพต่าง ๆ ประการสำคัญที่สุด คติธรรมที่ได้จากบทบาทของตัวละครในเรื่อง เช่น ความสันโดษ โดยเฉพาะในด้านคู่ครองของพระราม ความซื่อสัตย์ต่อสามีของนางสีดา ความรักใคร่กลมเกลียวระหว่างพี่น้องของพระราม ความกล้าหาญของหนุมาน ความเที่ยงธรรมของท้าวบาลีวราช ความไร้ศีลสัตย์ของทศกัณฐ์ ความอกตัญญูของทศกัณฐ์ เรื่องนี้จึงเป็นอุทาหรณ์แสดงถึงสัจธรรมที่ว่าธรรมะย่อมชนะอธรรม ตามหลักพระพุทธศาสนา

 ๒. กฤษณาสนนึ่งคำฉันท์☆ **ผู้แต่ง** สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส☆ **ประวัติ** พระนิพนธ์เรื่องนี้จารึกอยู่ที่วัดพระเชตุพนฯ ในรัชกาลที่ ๓☆ **ทำนองแต่ง** แต่งเป็นฉันท์และกาพย์☆ **ความมุ่งหมาย** เพื่อเป็นสุภาษิตสอนหญิงและเป็นตัวอย่างคำประพันธ์ประเภทฉันท์

☆ **เรื่องย่อ** ท้าวพรหมหัตถ์แห่งกรุงพาราณสีมีราชธิดา ๒ องค์ คือ *กฤษณา* และ *จันทรประภา* (*จิรประภา*) เมื่อพระบิดาจัดพิธีสุมพรให้นางกฤษณาเลือกพระสวามีได้ ๕ องค์ แต่นางจันทรประภาเลือกเพียงองค์เดียว นางกฤษณาปฏิบัติรับใช้พระสวามีได้ดี มีความรักใคร่ต่อกันมั่นคง ส่วนนางจันทรประภาบกร้องในหน้าที่ของภรรยาจึงไม่มีความสุขกับพระสวามี แต่นางเข้าใจว่านางกฤษณามีเวทมนตร์ผูกใจชาย จึงมาขอเรียนบ้าง นางกฤษณาได้ชี้แจงความจริงว่า การที่พระสวามีจะรักใคร่นั้นอยู่ที่รู้จักหน้าที่ของแม่เรือน และอยู่ในโอวาทของพระสวามี เป็นต้น นางจันทรประภานำคำสอนของนางกฤษณาไปปฏิบัติ พระสวามีก็เปลี่ยนมารักใคร่และมีความสุขเช่นเดียวกับนางกฤษณา

☆ **คุณค่าของวรรณคดี**

กฤษณาสนนึ่งคำฉันท์ พระราชนิพนธ์ของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส ถึงแม้จะดำเนินเรื่องและมีใจความคล้ายกฤษณาสนนึ่งคำฉันท์ ของพระยาราชสุภาวดีและพระภิกษุอินท์สมัยธนบุรีแต่ก็มีความไพเราะคมคายและใช้ถ้อยคำบรรเจิดบรรจงกว่า

หลักจริยามารยาทของสตรีในกฤษณาสนนึ่งคำฉันท์ แสดงถึงคตินิยมเกี่ยวกับกุลสตรีไทยซึ่งบางอย่างก็ยกเลิกไปแล้วส่วนใหญ่อิงถือปฏิบัติกันมาจนทุกวันนี้

 **ประวัติวรรณคดีและวรรณกรรมสมัยรัตนโกสินทร์ตอนกลาง
รัชกาลที่ ๔-รัชกาลที่ ๖ (พ.ศ. ๒๓๙๔-๒๔๖๙)** **สภาพบ้านเมืองสมัยรัตนโกสินทร์ตอนกลาง**

สมัยรัชกาลที่ ๔ บ้านเมืองมีการเปลี่ยนแปลงเป็นอย่างมาก เนื่องจากอิทธิพลของชาติตะวันตกที่เข้ามาแสวงหาอาณานิคม ไทยต้องรับแบบอย่างวัฒนธรรมของชาติตะวันตกเพื่อให้รอดพ้นจากการเป็นเมืองขึ้น จึงมีการส่งทูตไปเจริญสัมพันธไมตรีกับประเทศอังกฤษ ฝรั่งเศส และมีการปรับปรุงบ้านเมือง โดยนำวัฒนธรรมตะวันตกมาปรับใช้ผสมกับวัฒนธรรมไทย

เมื่อถึงสมัยรัชกาลที่ ๕ แรงกดดันจากการแสวงหาอาณานิคมของชาติตะวันตกยิ่งทวีความรุนแรงมากขึ้น พระองค์ทรงดำเนินวิเทศนโยบายแบบประนีประนอมและผูกมิตรไมตรีกับนานาประเทศในยุโรป เช่น สหราชอาณาจักร ประเทศตะวันตกด้วยพระองค์เอง การยอมเสียดินแดนบางส่วนให้อังกฤษ และฝรั่งเศส เร่งพัฒนาบ้านเมืองในด้านต่าง ๆ เช่น ไฟฟ้า ประปา การคมนาคม การศึกษา และเลิกทาส ให้ความทันสมัยตามแบบอย่างตะวันตก ด้วยพระปรีชาสามารถของพระองค์ทำให้ประเทศไทยรอดพ้นจากการตกเป็นอาณานิคมของประเทศมหาอำนาจไว้ได้

ในสมัยรัชกาลที่ ๖ สถานการณ์การคุกคามจากชาติตะวันตกลดลงจนเกือบหมดสิ้น การแข่งขันขยายตัวทางกำลังทหารลดลงเปลี่ยนมาเป็นการแข่งขันทางเศรษฐกิจ และรับอารยธรรมค่านิยมตะวันตกเข้าสู่ประเทศ ประชาชนมีการตื่นตัวที่จะเปลี่ยนแปลงการปกครองมาเป็นระบอบประชาธิปไตย โดยเฉพาะผู้ที่ได้รับการศึกษาจากต่างประเทศ

 ความเจริญด้านวรรณคดี

สภาพสังคมและปัจจัยต่าง ๆ มีอิทธิพลต่อวรรณคดีทุกยุคทุกสมัย ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนกลางนี้ มีการเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม เศรษฐกิจ การปกครอง การติดต่อกับต่างประเทศ การศึกษา และการพิมพ์ ซึ่งส่งผลให้วรรณคดีสมัยรัชกาลที่ ๔ เป็นระยะหัวเลี้ยวหัวต่อระหว่างวรรณคดีรูปแบบเก่าและวรรณคดีรูปแบบใหม่ วรรณคดีสมัยรัชกาลที่ ๔ นี้ ส่วนใหญ่ยังเป็นวรรณคดีที่มีขนบนิยมในการแต่งเหมือนวรรณคดีในยุคก่อนหน้านี้ แต่วรรณคดีบางเล่มมีลักษณะเปลี่ยนแปลงไป เนื่องจากได้รับอิทธิพลจากวรรณคดีตะวันตกที่เข้ามาพบกับพวกมิชชันนารีและพ่อค้าเมื่อกวีไทยสนใจแนวการแต่งแบบตะวันตกทำให้การแต่งร้อยกรองลดน้อยลงเปลี่ยนมาเป็นร้อยแก้ว

ในสมัยรัชกาลที่ ๕ วรรณคดีไทยมีการเปลี่ยนแปลงทางด้านรูปแบบ เนื้อหา และแนวคิด มีวรรณคดีร้อยแก้วมากขึ้น มีวรรณคดีรูปแบบใหม่คือ เรื่องสั้น นวนิยาย บทละครร่ำ บทละครร้องและบทละครพูด ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ ๖ วรรณคดีถึงขีดรุ่งเรืองสูงสุด เนื่องจากพระมหากษัตริย์ทรงสนพระราชหฤทัยวรรณคดี ทรงเป็นองค์อุปถัมภ์และกวีเอก มีพระราชนิพนธ์วรรณคดีประเภทต่าง ๆ จำนวนมาก

วรรณคดีสำคัญ

สมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีดังนี้

๑. บทละครเรื่อง รามเกียรติ์ ตอน พระรามเดินดง	๕. สุธนคำฉันท์
๒. สุภาวดีศรียาณ	๖. สุธนคำฉันท์
๓. จดหมายเหตุนครไทยไปลอนดอน	๗. อุเทนคำฉันท์
๔. นิราศลอนดอน	

สมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีดังนี้

๑. พระราชนิพนธ์สิบสองเดือน	๖. สนุกนี้หนัก
๒. ไกลบ้าน	๗. รุไปยาต
๓. บทละครเรื่อง เงาะป่า	๘. ความพยายาม
๔. ลิลิตนิทราชาคริต	๙. ร่ายยาวมหาเวสสันดรชาดก
๕. ฉันท์ดุขกัณฐะเวกกล่อมช้าง	๑๐. บทละครเรื่อง สาวเครือฟ้า

สมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว มีดังนี้

๑. หัวใจนักรบ	๘. นิทานเวตาล
๒. มัทนะพาธา	๙. กนกนคร
๓. เวณิสวาณิช	๑๐. สามกรุง
๔. ศกุนตลา	๑๑. สามัคคีเภทคำฉันท์
๕. โคลนตืดลื้อ	๑๒. กามนิธ
๖. ปลุกใจเสือป่า	๑๓. หิโตปเทศ
๗. จดหมายจางวางหรั	

วรรณคดีสำคัญ

๑. ไกลบ้าน

☆ **ผู้แต่ง** พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

☆ **ประวัติ** เป็นพระราชหัตถเลขาส่วนพระองค์ถึงสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้านิภานภดล เมื่อเสด็จประพาสยุโรปครั้งที่ ๒ พ.ศ. ๒๔๔๙-๒๔๕๐ พิมพ์ครั้งแรกเมื่อกลับพระนครแล้วหนึ่งเดือนพระราชทานชื่อว่า ไกลบ้าน จำหน่ายที่ร้านหลวง ในงานไหว้พระประจำปี พ.ศ. ๒๔๕๐ ณ วัดเบญจมบพิตร

☆ **ทำนองแต่ง** แต่งเป็นร้อยแก้ว ทำนองจดหมายเหตุรายวัน

☆ **ความมุ่งหมาย** เพื่อทรงบันทึกพระราชดำริพระราชวิจารณ์ และสิ่งที่ได้ทอดพระเนตรในการเสด็จประพาสยุโรปครั้งที่ ๒

☆ **เรื่องย่อ** เป็นพระราชหัตถเลขา ๔๓ ฉบับ จดหมายเหตุรายวันตั้งแต่เสด็จจากพระนครคืนที่ ๑ วันที่ ๒๗ มีนาคม ร.ศ. ๑๒๕ ถึงคืนที่ ๒๒๕ วันที่ ๖ พฤศจิกายน ร.ศ. ๑๒๖ กล่าวถึงการเดินทาง สิ่งที่ทรงพบเห็น ตลอดจนพระราชดำริพระราชวิจารณ์เกี่ยวกับเรื่องนั้น ๆ

☆ **คุณค่าของวรรณคดี**

สมเด็จพระยาธำรงราชานุภาพ ทรงวิจารณ์พระราชนิพนธ์เรื่องนี้ไว้ในคำนำฉบับพิมพ์ครั้งที่ ๒ พ.ศ. ๒๔๖๖ ว่า

อันพระราชนิพนธ์เรื่องไกลบ้านนี้ เป็นหนังสือเรื่องหนึ่ง ซึ่งอ่านไม่รู้จักเบื่อ ข้าพเจ้าเองได้เคยอ่านประมาณเห็นจะทำเทียวทกเทียวแล้วก็ยังไม่เบื่อ ใครได้เคยอ่านมาแต่ก่อนก็กล่าวเช่นเดียวกัน เพราะพระราชปฏิภาณในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชนิพนธ์กระบวนพรรณนาว่าด้วยสิ่งหนึ่งสิ่งใดก็ดี ฤๅกระบวนบรรยายเล่าเรื่องราวอันใดก็ดี แจ่มแจ้งอ่านจับใจ ไม่เลือกกว่าทรงพระราชนิพนธ์เรื่องใด ๆ ในกระบวนนั้นแทบไม่มีผู้จะเทียมถึง แลหนังสือเรื่องไกลบ้าน นอกจากดำรัสเล่าความทุกข์สุขส่วนพระองค์ในการที่เสด็จไปครั้งนั้น ทรงพระราชนิพนธ์พรรณนาว่าด้วยถิ่นฐานบ้านเมืองแลบรรยายถึงขนบธรรมเนียมต่าง ๆ ของนานาประเทศซึ่งเปนเรื่องแปลกประกอบกับกระแสพระราชดำริวิจารณ์อันสุขุมคัมภีรภาพ และมีเรื่องสนุกขบขันแกมกันไป จึงชวนอ่านเพลิดเพลินไม่รู้จักเบื่อ

๒. ความพยายาม

☆ **ผู้แต่ง** พระยาสุรินทราชา (นกยูง วิเศษกุล) ใช้นามปากกาว่า แม่วัน

☆ **ประวัติ** เรื่องความพยายาม แปลจากเรื่อง Vendetta ของ Marie Corelli นักประพันธ์ชาวอังกฤษ ลงพิมพ์ครั้งแรกในหนังสือลัทธิวิทยา เมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๔

☆ **ทำนองแต่ง** แต่งเป็นร้อยแก้วประเภทนวนิยาย

☆ **ความมุ่งหมาย** เพื่อให้ผู้อ่านได้รับความบันเทิงจากนวนิยายแนววรรณกรรมตะวันตก

☆ **เรื่องย่อ** ฟาบีโอ โรมานี ชาวเมืองเนเปิลส์ เป็นบุตรขุนนางร่ำรวย เมื่ออายุ ๑๗ ปี บิดาถึงแก่กรรม มรดกทั้งหมดตกแก่ฟาบีโอแต่ผู้เดียว เขาเป็นคนชอบหาความรู้และไม่กระตือรือร้นต่อผู้หญิงมีเพื่อนสนิทคนหนึ่งเป็นช่างเขียนชื่อ กีโด เฟอรรารี อยู่มาฟาบีโอได้พบ นินนา สารูปงามในสำนักนางชี ฟาบีโอเกิดพอใจแล้วได้แต่งงานกัน นินนากับกีโดลอบรักกัน แต่ฟาบีโอไม่เคยระแวงสงสัยเพราะไว้วางใจเพื่อนสนิทและเมียรักเสมอ เวลาผ่านไปจนฟาบีโอได้ลูกหญิงคนหนึ่งกับนินนา ต่อมาเกิดโรคป่วงระบาด ฟาบีโอเข้าไปในเมืองป่วยเป็นโรคป่วงอย่างปัจจุบัน มีอาการหนัก เขาไม่ยอมให้ใครพากลับบ้าน เกรงจะนำเชื้อไปติดลูกเมีย ในที่สุดก็หมดความรู้สึก บาทหลวงที่คอยพยาบาลเข้าใจว่าฟาบีโอสิ้นใจจึงนำร่างของเขาไปบรรจุไว้ในอุโมงค์เก็บศพประจำตระกูล ฟาบีโอฟื้นขึ้นตกใจกลัวและค้นหาทางออกได้พบสมบัติอันล้ำค่า ซึ่งพวกโจรซ่อนไว้ เมื่อออกมาจากอุโมงค์ ตรงเข้าไปในเมืองเพื่อหาซื้อเครื่องแต่งกาย ใครต่อใครพากันหวาดกลัวแม้คนรู้จักก็จำไม่ได้ เพราะผมของเขาหงอกหมดศีรษะด้วยความตกใจขณะอยู่ในอุโมงค์เก็บศพ พอคำลงฟาบีโอตรงไปบ้าน เข้าไปชมในสวนหลังบ้านเพราะเกรงคนในบ้านจะจำไม่ได้ และตกใจกลัว ขณะอยู่ในสวนพบเหตุการณ์ซึ่งไม่

คาดฝันว่าจะเป็นไปได้ คือนินนา กำลังพลอดรักกับกิโด เมื่อประจักษ์แก่ตาว่าเมียรักและเพื่อนสนิททรยศต่อตนเสียแล้ว ฟาบีโอเกิดความพยายาบท วางแผนการแก้แค้นบุคคลทั้งสองอย่างใจเย็น เขากลับไปชนสมบัติคนร้ายซึ่งพบในอุโมงค์ออกมา แล้วปลอมตัวเป็นเคานต์ โอลีวา เผยให้ใคร ๆ ทราบว่า เป็นเพื่อนเก่าของท่านเคานต์บิดาของฟาบีโอ แล้วใช้อำนาจเงินสร้างความสัมพันธ์กับกิโดและนินนาอีกครั้งหนึ่งจนสามารถก่อความรักให้แก่ นินนา และความทิ้งทวงให้แก่กิโด วันหนึ่งฟาบีโอกับกิโดเกิดดวลปืนกันขึ้น กิโดถูกยิงตาย ก่อนสิ้นใจก็ได้รู้ความจริงว่า เคานต์โอลีวา คือฟาบีโอ เมื่อแก้แค้นกิโดสมใจแล้วฟาบีโอได้เข้าพิธีแต่งงานกับนินนา ขณะมีพิธีเลี้ยงฟาบีโอลงนินนาไปที่สุสานบรรจุศพ กล่าวบริภาษความชั่วร้ายของนินนาแล้วแสดงตัวให้ทราบ แต่เกิดใจอ่อนเกือบยอมให้อภัย นินนาสะดุ้งกลัวจนเสียสติ ทันใดนั้นเกิดแผ่นดินไหว หินเพดานอุโมงค์พังทับนินนาถึงแก่กรรมทันที ในที่สุดฟาบีโอก็หลบหนีออกจากเมืองเนเปิลส์ไป

เกร็ดความรู้

หลวงวิลาส ปรวิตร เขียนเรื่อง ความไม่พยายาบท ซึ่งเป็นนวนิยายที่มีเนื้อหาทำนองกลับกันกับนวนิยายแปลเรื่อง ความพยายาบท ของแม่วัน โดยผู้เขียนสอดแทรกความคิดตามวิถีแบบไทยที่ยึดถือตามคติพุทธศาสนาที่ว่า *เวรย่อมระงับด้วยการไม่จองเวร*

☆ คุณค่าของวรรณคดี

นวนิยายเรื่องนี้ถึงแม้ฉบับเดิม ซึ่งเขียนเป็นภาษาอังกฤษจะไม่มีชื่อเสียงเป็นพิเศษ แต่ฉบับภาษาไทยของแม่วัน ได้รับความนิยมว่าเป็นนวนิยายที่สมบูรณ์เรื่องแรก และเป็นเรื่องแปลชั้นเยี่ยมเรื่องหนึ่งในวรรณกรรมไทย สำนวนโวหารในเรื่องความพยายาบท เป็นภาษาร้อยแก้วอย่างใหม่ ก่อให้เกิดความสนใจอย่างแพร่หลายแก่นักเขียนและนักอ่านในสมัยนั้น ถึงแม้จะเป็นสำนวนแปลไว้เป็นเวลาเกือบศตวรรษมาแล้วแต่ก็มีรสคมคาย สนิทหูชวนอ่านชวนฟังมาจนทุกวันนี้ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ตรัสชมเชยไว้ว่าความพยายาบทเป็นหนังสือแปลที่ดีเรื่องหนึ่ง

ประวัติวรรณคดีและวรรณกรรมสมัยรัชกาลที่ ๗-ปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๔๖๙-ปัจจุบัน)

สภาพบ้านเมืองสมัยรัชกาลที่ ๗-ปัจจุบัน

ในสมัยรัชกาลที่ ๗ ประเทศไทยต้องเผชิญกับภาวะเศรษฐกิจตกต่ำอย่างรุนแรง พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงแก้ไขปัญาโดยการลดทอนรายจ่ายที่ไม่จำเป็นลง รวมถึงทรงตัดงบประมาณประจำปีส่วนพระองค์เอง อีกทั้งให้ยุบรวมหน่วยงานราชการและปลดข้าราชการที่ทรงเห็นว่า มีจำนวนมากเกินความจำเป็น ประกาศขึ้นภาษีเพื่อให้สามารถเก็บภาษีเข้ารัฐได้มากขึ้น แต่ก็ไม่สามารถแก้ไขปัญาวิกฤตเศรษฐกิจครั้งนี้ได้ ทำให้ส่งผลกระทบไปถึงการเมืองการปกครอง กลุ่มข้าราชการที่ได้รับความนิยมเดือดร้อนจากการถูกออกจากราชการ นักหนังสือพิมพ์ พ่อค้า และปัญญาชน

กล่าวโจมตีรัฐบาลอย่างหนัก ทำให้เสถียรภาพของรัชกาลที่ ๗ ได้รับความกระทบกระเทือนไปด้วย ในที่สุด คณะราษฎรใช้ภาวะวิกฤตนี้เป็นข้ออ้างในการยึดอำนาจและเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นระบอบประชาธิปไตย

ในช่วงก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง สังคมไทยมีความเหลื่อมล้ำทางด้านชนชั้น มีปัญหาเรื่องความไม่เป็นธรรมในสังคม หลังจากเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นระบอบประชาธิปไตยความเสมอภาคในสังคมมีมากขึ้น ต่อมาจอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรีเป็นสมัยที่ปลุกความคิดเรื่องชาตินิยม มีการปฏิวัติวัฒนธรรม ความเป็นอยู่ รวมทั้งภาษา ก่อให้เกิดผลกระทบต่องานศิลปะและสังคมไทยเป็นอย่างมาก ต่อมาเมื่อจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เข้ามาบริหารบ้านเมืองโดยใช้อำนาจเผด็จการรวบรวมอำนาจการปกครองทั้งหมดไว้ที่ตนเพียงผู้เดียว แม้ว่าบ้านเมืองช่วงนี้ จะมีความสงบสุขและเจริญก้าวหน้าในทุกด้านก็ตาม แต่ประชาชนถูกจำกัดสิทธิเสรีภาพ กล่าวคือประชาชนไม่มีสิทธิวิพากษ์วิจารณ์รัฐบาล มีการควบคุมหนังสือพิมพ์อย่างเด็ดขาด นักศึกษาจะจัดกิจกรรมที่กระทบกระเทือนต่อรัฐบาลไม่ได้ หลังจากจอมพลสฤษดิ์ถึงแก่กรรม จอมพลถนอม กิตติขจร เข้ามารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีก็ยังใช้อำนาจเผด็จการในการบริหารบ้านเมือง มีการทุจริตคอร์รัปชัน ไม่ให้สิทธิเสรีภาพแก่ประชาชนอย่างเต็มที่ ก่อให้เกิดความตึงเครียดในหมู่ประชาชน โดยเฉพาะปัญญาชน เช่น นิสิต นักศึกษาจากมหาวิทยาลัยต่าง ๆ ในช่วงนั้นการเมืองฝ่ายค้าน นักหนังสือพิมพ์ นักเขียน ตลอดจนนิสิตนักศึกษาถูกจับกุมเป็นจำนวนมาก ด้วยภาวะบีบคั้นทางสังคมจึงเกิดนักเขียนและวรรณกรรมเพื่อชีวิตขึ้นมากมาย ซึ่งมีส่วนผลักดันให้เกิดเหตุการณ์มหาวิปโยค ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ ที่นักศึกษาและประชาชนต้องเสียเลือดเนื้อ เพื่อแลกกับประชาธิปไตย เมื่อนักศึกษาเป็นฝ่ายได้ชัยชนะจึงก่อให้เกิดการตื่นตัวทางการเมืองเป็นอย่างมาก เมื่ออำนาจธิปไตยเป็นของประชาชน รัฐบาลจึงไม่ปิดกั้นเสรีภาพทางการเมืองอีก ต่อมาในเดือนตุลาคม ๒๕๑๗ รัฐบาลมีนโยบายปราบปรามอาชญากรรมและการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์จากนโยบายนี้ทำให้นักหนังสือพิมพ์ วรรณกรรมเพื่อชีวิตและบันเทิงคดีจำนวนมากหยุดตีพิมพ์

ความเจริญทางด้านวรรณคดี

สภาพสังคมและเศรษฐกิจที่มีปัญหาในสมัยรัชกาลที่ ๗ เป็นผลให้มีผลงานการประพันธ์เพิ่มมากขึ้น หนังสือพิมพ์มีบทบาทในการส่งเสริมงานเขียนประเภทบทความ สารคดี นวนิยาย และเรื่องสั้น งานเขียนเหล่านี้แสดงให้เห็นว่าวรรณคดีไทยเรื่องจักร ๆ วงศ์ ๆ ลดความนิยมลง วรรณกรรมสมัยใหม่ที่มีเนื้อหาสมจริงสอดคล้องกับสภาพชีวิตและสังคมได้รับความนิยมมากขึ้น

หลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง นักเขียนหันมาเขียนวรรณกรรมสะท้อนสภาพสังคม นักเขียนและหนังสือพิมพ์มีเสรีภาพอย่างกว้างขวาง เมื่อถึงสมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ วรรณกรรมแนวพาฝันเป็นที่นิยมมากที่สุด แสดงให้เห็นว่าสภาพสังคมในโลกแห่งความเป็นจริงไม่สวยงามนัก ผู้คนจึงพยายามหลีกเลี่ยงไปในโลกแห่งจินตนาการ

ในสมัยจอมพลถนอม กิตติขจร งานเขียนสะท้อนปัญหาสังคมและการเมืองในแง่มุมต่าง ๆ มีวรรณกรรมปลุกเร้าให้มีการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ผู้มีบทบาทในการเขียนวรรณกรรมประเภทนี้คือ นิสิตนักศึกษา หลังจากยุคนี้วรรณกรรมเพื่อชีวิตได้รับความนิยมน้อยลง นักเขียนให้ความสนใจวรรณกรรมที่เสนอปัญหาสังคมในแง่มุมต่าง ๆ อย่างกว้างขวางจนมาถึงปัจจุบัน ซึ่งได้รับอิทธิพลจากวรรณกรรมตะวันตกมากขึ้น วรรณกรรมไทยจึงมีขนาดสั้นลง เนื้อหาแปลกใหม่ มีแนวคิดในเชิงปรัชญา สัญลักษณ์และวรรณกรรมสะท้อนให้เห็นความเป็นจริงของสังคม

วรรณกรรมสำคัญ

สมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวถึงก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครอง

- ๑. สงครามการค้ากลอน
- ๒. ความผิดครั้งแรก
- ๓. ละครแห่งชีวิต

สมัยหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองถึงปัจจุบัน

๑. สงครามชีวิต	๘. ปีศาจ
๒. หญิงคนชั่ว	๙. แลไปข้างหน้า
๓. ข้างหลังภาพ	๑๐. รัตนาวดี
๔. เมืองนิมิต	๑๑. แผ่นดินนี้ของใคร
๕. แผ่นดินของเรา	๑๒. คนบนต้นไม้
๖. จนกว่าเราจะพบกันอีก	๑๓. ครอบครัวกลางถนน
๗. ความรักของวัลยา	

วรรณกรรมสำคัญ

 ๑. ข้างหลังภาพ

☆ **ผู้แต่ง** ศรีบูรพา (กุหลาบ สายประดิษฐ์)

☆ **ประวัติ** ข้างหลังภาพเป็นนวนิยายที่ศรีบูรพาเขียนเมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๐ หลังจากกลับจากดูงานหนังสือพิมพ์ที่ประเทศญี่ปุ่น ข้างหลังภาพเป็นผลงานที่ประสบความสำเร็จที่สุดในช่วงหลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง เพราะเป็นเรื่องราวสะท้อนอารมณ์ที่ประทับใจคนอ่านมาหลายยุคหลายสมัย

☆ **ทำนองแต่ง** นวนิยายร้อยแก้ว

☆ **ความมุ่งหมาย** เพื่อแสดงให้เห็นถึงความเสื่อมสลายของชนชั้นสูงที่ไม่สามารถปรับตัวให้เข้ากับสังคมใหม่ได้

☆ **เรื่องย่อ** ม.ร.ว. กิริติ สาวใหญ่วัย ๓๕ ปี แต่งงานกับชายวัย ๕๐ ปี ทั้งที่ไม่ได้รัก เพราะเป็นหนทางที่เธอจะได้หนีจากความซ้ำซากจำเจของกรอบประเพณีในสังคมชาวยุโรป เธอไม่สามารถปรับตัวให้เข้ากับโลกใหม่ได้ เมื่อเธอไปหลงรักนพพร ชายหนุ่มที่มีอายุเพียง ๒๒ ในขณะที่เธอไปฮันนีมูนกับสามีที่ญี่ปุ่น นพพรและ ม.ร.ว. กิริติ ต่างฝ่ายต่างก็มีใจให้กัน แต่เธอไม่กล้าฝ่าฝืนกรอบประเพณี จำต้องเก็บความรู้สึกไว้ภายใน ส่วนนพพรเป็นเด็กหนุ่มที่เป็นตัวแทนของคนยุคใหม่ที่

ต้องการการแสดงออก และตอบสนองทันที เขาไม่เข้าใจความรู้สึกของ ม.ร.ว. กิริติ ในที่สุดเมื่อทั้งคู่ต้องห่างกัน หลังจาก ม.ร.ว. กิริติกลับเมืองไทยในขณะที่นพพรยังต้องเรียนที่ญี่ปุ่นให้จบ เธอเฝ้ารอและยังคงอยู่กับอดีต แต่นพพรลืมความรักในอดีตที่ญี่ปุ่นหมดสิ้น เธอจึงมีแต่ความเศร้าโศกและล้มป่วยจนสิ้นใจ ก่อนสิ้นใจเธอได้กล่าวข้อความที่เทิดทูนคุณค่าของความรักไว้ว่า “ฉันตายโดยปราศจากคนที่รักฉัน แต่ฉันก็ภูมิใจว่าฉันยังมีคนที่ฉันรัก”

☆ **คุณค่าของวรรณกรรม**

ข้างหลังภาพเป็นนวนิยายที่ประทับใจผู้อ่าน เพราะเป็นเรื่องราวของความรักที่จบลงด้วยความเศร้าสะท้อนอารมณ์ ข้างหลังภาพแสดงถึงพัฒนาการของนวนิยายไทยที่เสนอภาพความบีบคั้นของผู้หญิง ในสังคมเก่าที่ต้องเผชิญโลกใหม่ และสะท้อนภาพความแตกสลายของชนชั้นสูงที่ไม่สามารถปรับตัวให้เข้ากับสังคมที่เปลี่ยนแปลงได้

 ๒. คนบนต้นไม้

☆ **ผู้แต่ง** นิคม รายยวา

☆ **ประวัติ** คนบนต้นไม้เป็นเรื่องสั้นเรื่องเด่นในหนังสือรวมเรื่องสั้น ๑๓ เรื่อง ชุดคนบนต้นไม้ เรื่องสั้นทั้งหมดนี้เคยตีพิมพ์ในวารสาร ช่วงปี พ.ศ. ๒๕๑๐–๒๕๑๖ เรื่องสั้นชุดนี้เด่นในเรื่องการใช้ฉากธรรมชาติ สภาพภูมิประเทศและธรรมชาติของสัตว์ บวกกับประสบการณ์ของผู้แต่งที่ได้คลุกคลีกับชีวิตชาวบ้าน ได้เคยเห็นคนโยกย้ายถิ่นฐานเพื่อหารายได้ประทังชีวิต

☆ **ทำนองแต่ง** เรื่องสั้นร้อยแก้ว

☆ **เรื่องย่อ** ชายผู้หนึ่งกำลังหาลูกนกสาธิตเพื่อนำไปขาย ในภาวะแบบนี้เขาไม่สามารถทำมาหากินอย่างที่เคยทำได้ เนื่องจากฝนแล้ง ผืนนาแตกกระแหง ข้าวไร่ควายยังถูกขโมย หนี้สินก็เพิ่มพูนขึ้นเรื่อย ๆ เขาเคยถูกจับเรื่องเหล้าเถื่อนโดยที่ไม่มีส่วนรู้เห็น เพื่อนบ้านถูกผู้มีอำนาจและผู้มีอิทธิพลเอารัดเอาเปรียบ เขาปีนขึ้นบนต้นไม้เพื่อขโมยลูกนกจากพ่อแม่นก เขานึกอิจฉานกที่มีอิสระและมีความสุขกับธรรมชาติ และเขาก็เอื้อมมือไปจับลูกนกในขณะที่พ่อแม่นกบินวนเวียนส่งเสียงร้องปกป้องลูกด้วยความรัก

☆ **คุณค่าของวรรณกรรม**

เรื่องคนบนต้นไม้เป็นเรื่องที่เสนอแนวคิดเสียดสีได้อย่างคมคาย ผู้แต่งเสนอเรื่องราวของผู้ที่คิดว่าตัวเองถูกเอาเปรียบจากสังคม แต่ไม่รู้ว่าตัวเองเลยว่าตัวเองกำลังจะเบียดเบียนผู้อื่นเช่นกันในด้านการใช้ภาษาผู้แต่งใช้สำนวนในการถ่ายทอดแนวคิดที่เสียดสีได้อย่างแนบเนียนและเด่นชัด

สรุป

สมัยรัตนโกสินทร์ตั้งแต่รัชกาลที่ ๑ ถึงรัชกาลที่ ๖ พระมหากษัตริย์ทรงเป็นกวีและทรงพระราชนิพนธ์วรรณคดีที่มีคุณค่าทั้งร้อยกรองและร้อยแก้วไว้เป็นอันมาก มาถึงยุคที่สังคมเริ่มเปลี่ยนแปลงเมื่อชาติตะวันตกเข้ามามีอิทธิพล จนถึงยุคเปลี่ยนแปลงการปกครอง ประชาชนมีสิทธิเสรีภาพทางความคิด เกิดสถานศึกษาชั้นอุดมศึกษา การสื่อสารมวลชน ทั้งหนังสือพิมพ์ วิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ ซึ่งล้วนสนับสนุนให้วรรณคดีเจริญรุดหน้าโดยไม่หยุดยั้ง ประการสำคัญ คือ ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์บ้านเมืองสงบสุขและเจริญรุ่งเรืองเป็นลำดับมา อันเป็นผลจากพระปรีชาสามารถในการปกครองของกษัตริย์ราชวงศ์และความสมัครสมานสามัคคี ร่วมกันทำนุบำรุงบ้านเมืองของข้าราชการและประชาชน

วรรณคดีสมัยรัตนโกสินทร์จึงเจริญรุ่งเรืองทั้งด้านคุณภาพและปริมาณวรรณคดีร้อยกรองที่พัฒนามาก คือ กลอน ส่วนฉันทก็มีลักษณะเคร่งครัดในหลุ ครุ และสัมผัส วรรณคดีร้อยแก้วเริ่มแพร่หลายในรัชกาลที่ ๑ และงอกงามขึ้นอย่างรวดเร็วและล้นหลามร้อยกรอง เมื่อสิ้นรัชกาลที่ ๖ อิทธิพลของวรรณคดีตะวันตกซึ่งเริ่มตั้งแต่รัชกาลที่ ๔ มีผลกระทบต่อวรรณคดีประเภทร้อยแก้วของไทยเป็นอันมาก ได้เกิดร้อยแก้วรูปแบบใหม่ ๆ นอกเหนือจากนิทาน นิยาย พงศาวดาร เทศนา อีกหลายชนิด เช่น บทความ นวนิยาย เรื่องสั้นและบทละครพูด

กิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้

กิจกรรมเสนอแนะ

๑. แบ่งนักเรียนออกเป็นกลุ่ม ให้แต่ละกลุ่มรวบรวมรายชื่อกวีสำคัญตามรัชสมัยตั้งแต่รัชกาลที่ ๑–รัชกาลที่ ๗
๒. นักเรียนเลือกศึกษาวรรณคดีสำคัญในสมัยรัตนโกสินทร์ตามหลักการพิจารณาวรรณคดีและวรรณกรรมจำนวน ๑ เรื่อง แล้วออกมารายงานให้เพื่อนฟังหน้าชั้นเรียน
๓. นักเรียนรวบรวมวรรณคดีทองและอธิบายความหมายจากวรรณคดีที่ประทับใจในสมัยรัตนโกสินทร์
๔. นักเรียนอภิปรายแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับวิวัฒนาการของวรรณคดีและวรรณกรรมสมัยรัตนโกสินทร์
๕. นักเรียนศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์กับวรรณคดีสมัยรัตนโกสินทร์

โครงงาน

นักเรียนเลือกทำโครงงานต่อไปนี้ ๑ หัวข้อ หรืออาจเลือกทำโครงงานอื่นตามความสนใจตามรูปแบบที่ผู้สอนกำหนด โดยให้เกี่ยวข้องกับเนื้อหาที่เรียน

๑. โครงงานรวบรวมวรรณคดีสมัยรัตนโกสินทร์แบ่งตามรัชสมัยตั้งแต่รัชกาลที่ ๑–รัชกาลที่ ๗
๒. โครงงานศึกษาวรรณคดีที่สำคัญในสมัยเริ่มรับอิทธิพลชาติตะวันตกตั้งแต่รัชกาลที่ ๔–รัชกาลที่ ๗

การประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

๑. นักเรียนศึกษาแนวทางในการอ่านและพิจารณาวรรณคดีและวรรณกรรม แล้วจะนำความรู้ที่ได้ไปใช้ในการอ่านวรรณคดีและวรรณกรรมที่สนใจได้อย่างไรบ้าง
๒. นักเรียนศึกษาวรรณคดีในสมัยรัตนโกสินทร์ แล้วนำความรู้ที่ได้ไปใช้ทำประโยชน์ด้านใดบ้าง

คำถามทบทวน

๑. นักเรียนมีความคิดเห็นอย่างไรกับคำกล่าวที่ว่า “วรรณกรรมเป็นกระจกสะท้อนสังคม”
๒. วรรณคดีเป็นหนังสือบันทึกเหตุการณ์ใช่หรือไม่ เพราะเหตุใด
๓. นักเรียนคิดว่ากวีสำคัญในสมัยรัตนโกสินทร์มีใครบ้าง มีผลงานที่ดีเด่นอย่างไร
๔. พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชทรงฟื้นฟูวรรณคดีสืบต่อจากพระเจ้ากรุงธนบุรีเพราะเหตุผลใด
๕. สมัยรัชกาลที่ ๒ วรรณคดีมีความเจริญรุ่งเรืองเพราะเหตุใด
๖. วรรณคดีไทยเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงทางด้านรูปแบบ เนื้อหา และแนวคิด ตั้งแต่สมัยใด เพราะเหตุใด
๗. พระมหากษัตริย์ไทยสมัยรัตนโกสินทร์พระองค์ใดบ้างที่ทรงเป็นกวี และมีส่วนในการสนับสนุนวรรณคดีให้เจริญรุ่งเรืองได้อย่างไรบ้าง
๘. ระยะหัวเลี้ยวหัวต่อระหว่างวรรณคดีรูปแบบเก่าและวรรณคดีรูปแบบใหม่เกิดขึ้นในสมัยรัชกาลใด เพราะสาเหตุใด
๙. หลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. ๒๔๗๕ ส่งผลกระทบต่อวรรณคดีอย่างไร
๑๐. สมัยรัชกาลที่ ๗ ผลงานการประพันธ์ประเภทใดมีเพิ่มมากขึ้น และมีเนื้อหาที่โดดเด่น